

Perspektive mesta / Novogoriška arhitektura 1947 - 1987

NAGOVOR OB OTVORITVI RAZSTAVE

Arhitektura Nove Gorice navadno ostane v senci njenega urbanizma. Ne nazadnje je bila še celo mestna hiša v register kulturne dediščine vpisana šele pred nekaj leti. Zato smo se v Društvu primorskih arhitektov ob letošnji obletnici odločili, da se osredotočimo prav na arhitekturo. Čeprav je njen pomen v modernističnem mestu drugačen kot v klasičnem, saj ima pomembno vlogo tudi odprt, največkrat zeleni prostor, je še vedno res, da človek mesto razume in doživlja predvsem skozi arhitekturo: hiša je primarna potreba človeka, je lupina, ki vsebuje življenje, ali bolj tehnično rečeno program. Že iz same sintagme »mesto v parku«, ki velja tudi za Novo Gorico, lahko razberemo, da sam park še ni mesto, da mesto ustvarjajo šele stavbe, ki parku prinašajo vsebine. In nenazadnje, arhitektura je bila vselej razglednica mesta; celo novodobni turisti, ki namesto razglednic pošiljajo »selfije« še vedno iščejo zanimivo arhitekturo, kot ozadje fotografij in dokaz da so neko mesto zares obiskali.

Ko govorimo o Novi Gorici seveda ne moremo mimo Edvarda Ravnikarja. Zanimivo je, da je Ravnikar že prav na začetku snovanja mesta narisal znamenito perspektivno risbo mestnega središča, ki je nastala prav na današnji dan, pred 70 leti (bila je nedelja). Ravnikarjeva perspektiva je izrazito večplastna risba, ki govori o mestu, o ulici, trgu, drevesih, vključuje tako pokrajino kot detajle urbanega prostora in arhitekturo, saj objekti niso prikazani kot amorfni volumni – kot bi v tej začetni fazi snovanja zadostovalo – nemirna fantazija tega izjemnega arhitekta jih ni pustila neoblikovanih. Ravnikar se kaže kot oseba, ki je bila zmožna mišljenja na različnih nivojih hkrati: z mestom se je v tistih oktobrskih dneh leta 1947 ukvarjal na ravni omrežji in pokrajine, na ravni programa, stavbnih mas, detajlov in na nazadnje značaja, ki naj bi ga to mesto imelo. Ne ker je bil njegov načrt prvi, ampak zato ker je bila njegova vizija večplastna bomo o njej lahko premišljevali vedno znova.

Nastajanje mesta je proces, ki je podvržen številnim spremenljivkam. Politične, ekonomske in družbene okoliščine so se tudi pri nastajanju Nove Gorice nenehno spreminjale. To je vsekakor vplivalo tudi na njeno arhitekturo. Perspektiva o bodočem mestu je bila tako vseskozi v nastajanju. Vsak arhitekt si je moral ob snovanju stavbe šele predstavljati mesto, ki ga v tistem trenutku še ni bilo. In te perspektive, tako zaradi subjektivnih, kot objektivnih razlogov niso bile vedno povsem enake. Morda so se kdaj zdele celo utopične. A ideal je ideal prav zato ker vedno ostaja nekoliko nedosegljiv. Popolno mesto je utopija, tega se je zavedal tudi Ravnikar. Je pa ravno utopija tista sila, ki pripomore k boljšemu mestu.

Razstava na retrospektiven način prikazuje arhitekturo Nove Gorice. Izbor je bil že vnaprej določen s številom panojev tega razstavišča. V skupini, ki je sooblikovala to razstavo smo morali tekom dela vzpostaviti tudi vedno nevhvaležne kriterije. Vsekakor naš nameni ni bil podajanje neke dokončne sodbe o novogoriški arhitekturi. Razstava želi prikazati najbolj značilne arhitekturne stvaritve iz različnih obdobj nastajanja mesta, ter prikazati opuse različnih avtorjev. Zato je bil izpuščen kakšen objekt, ki bi si zaradi arhitekturnih kvalitetsicer zaslužil predstavitev. Razstava se osredotoča na starejšo arhitekturno produkcijo, do katere je že vzpostavljena potrebna časovna distanca za njeno vrednotenje. Tako je bilo privzeto časovno merilo starost 30 in več let, ki ga uporablja DoCoMoMo, to je mednarodna organizacija, ki se ukvarja z modernistično arhitekturno dediščino.

Razstava v kratkih biografijah predstavi tudi avtorje posameznih objektov. Pri nekaterih so bile njihove biografije sploh prvič napisane. Nekaj je tudi takih objektov, kjer avtorji niso bili znani in jih je bilo potrebno šele izbrskati med pripravami razstave.

Glede na značilnost tega razstavišča, ki je v odprtem prostoru in je namenjeno najširši javnosti, smo se omejili na predstavitev objektov skozi arhitekturno fotografijo. Veseli nas, da smo lahko pri tem sodelovali s priznanim slovenskim arhitekturnim fotografom Miranom Kambičem, ki nam stavbe odstira tudi v novih, drugačnih pogledih. In ker je Nova Gorica je že tako stara, da nekaterih stavb ni več, ali pa niso več docela takšne kot so bile ob nastanku, so na razstavo vključene tudi starejše fotografije, ki so del bogatega arhiva Foto ateljeja Pavšič Zavadlav. Številne od teh slik so prvič na ogled javnosti.

Med prikazanimi stavbami je po znanih podatkih nagrajena le ena, tiskarna Grafika Soča, arhitekta Savina Severja, ki je prejele Plečnikovo medaljo. Res je sicer, da se omenjene medalje, kot najvišje slovensko priznanje za arhitekturo podeljujejo šele od leta 1973 dalje, zato to merilo ni edino merodajno za presojo kvalitete tega opusa. Deloma še vedno drži ugotovitev arhitekta Vinka Torkarja, da Nova Gorica nima arhitekturno prelomnih stavb. Kljub temu se moramo vprašati ali so za kvaliteto nekega mesta res pomembne samo vrhunske stavbe. Nenazadnje koliko pomembnih arhitektur je v sosednji Gorici: sta Raštel ali Korša kvalitetna prostora zaradi pomembnih arhitektur? Ali zato ker je arhitektura tam dobra in med seboj usklajena. Pred nekaj leti je arhitekt Podrecca poudaril da je za mesto pomembna, kot je sam poimenoval, »civilna arhitektura«, to tista tiha večina stavbnega tkiva, ki ni izjemna sama po sebi, mora pa biti kvalitetna ter med seboj v neki usklajeni relaciji. Takšna je večina arhitekturne produkcije v Novi Gorici. Zato k sreči nimamo kakšnega pretiranega arhitekturnega zverinjaka, stavb, ki bile same zase popolne, med seboj pa popolnoma neuskklajene. Erjavčeva, Magistrala, Cankarjeva so zato brez dvoma kvalitetni mestni ambientni.

Ta razstava še ne daje končnega odgovora o vrednosti novogoriške arhitekture, želi pa prispevati k rastočemu procesu vedenja o njej. Nova Gorica je vedno manj mlado mesto, vedno pa bo to mesto moderne. Modernistična arhitektura in urbanizem nista samo njena dediščina, sta tudi ključna gradnika njene identitete. In takšna Nova Gorica, ki bo poznala samo sebe lahko skupaj s sosednjo Gorico nudi neko posebno prostorsko izkušnjo starega in novega mesta, klasične in modernistične arhitekture.

Simon Kerševan

Nova Gorica, 12. 10. 2017